

A tanösvény első állomása a **Fekete-sár (Zsidó-rét)** ún. antropogén eredetű hegyi rét, gazdag karsztforma-kincsel és magashegységeket idéző élővilággal. A Fekete-sár – Zsidó-rét térsége valamivel kisebb polje (karsztvápa), mint a Nagy-mező. A töbör csoport délnyugati végébe mélyül az egész hegység legnagyobb töbre, a Mohos-töbör. Egyébként a fennsíki **víznyelőbarlangok** és **zsombolyok** jelentős hányada – például hazánk legmélyebb barlangja, az István-lápai-barlang vagy a Borókás-tebri barlangok többsége – a töbör soros völgyek, ikertöbrök és karsztvápák aljában nyílik.

A Tar-kőről lefelé indulva a Virágos-sár-hegy és a Kis-Virágos-hegy nyergében betekintünk az „**Őserdő**”-be, a hegység egyik természetes állapotú erdőrezervátumába. A 24 hektár területű montán bükköszt 1942-ben nyilvánították védetté, de már több mint száz éve nem művelik. A Káposztáskert-lápa – a Nagy-fennsík nyugati felének leghosszabb **töbör soros völgye** – érintésével, a hajdani kisvasút nyomvonalán visszasétálunk az Olasz-kapuig.

A következő álláspontra a Tar-kő, az egyik fennsíkeremi bérce, az ún. „kövek vonulatának”, a Délnyugati-Bükk fölé magasodó fennsík sziklahomlokának legszebb tagja, karos felszínnel, gazdag élővilágot rejtő sziklagyepvel. (8. kép: Kilátás az Őr-kőről, 9. kép: Kilátás a Tar-kőről)

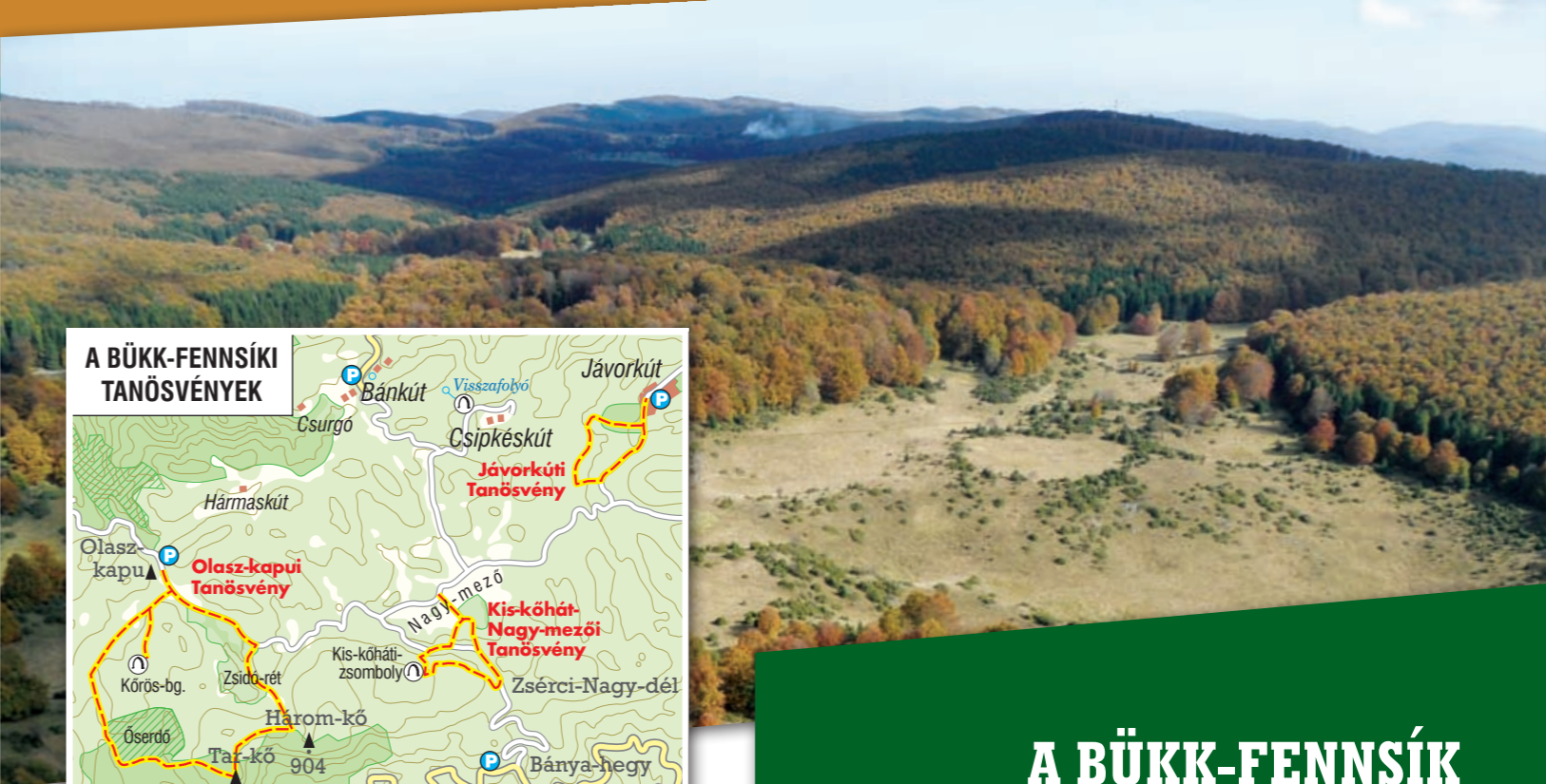

A „kövek vonulata”, azaz a Bükk-fennsík függőleges, sőt túlhajló mészkőfalú perembércei látványosan jelzik a zömében triász időszerű mészkőből felépülő Nagy-fennsík és a Délnyugati-Bükk határát. Legismertebb tagjai: Bél-kő, Őr-kő, Pes-kő, Cserepes-kő, Tar-kő, Három-kő, melyeket együtt „Kövek vonulatának” is nevezünk.

A Nagy-fennsík déli pereme a közelekedés szerint a mészkő és agyagpala-homokkő találkozási zónájában húzódó törésvonal. Egyes kutatók szerint egy kelet-nyugati csapásirányú feltolódás is kimutatható itt. Ennek azonban ellentmond a déli perem fűrészfog jellege, valamint a déli előtérben a fennsík rétegsorának folytatódása. Valószínűbb, hogy a sziklafalorsó – földtani szerkezethez igazodva lepusztulással jött létre. Éppen az eltérő minőségű kőzetek (mészkő-agyagpala) érintkezési övezetében – a rétegfekvénytől függően bukkanó kőzetpárhuzamban, a kőzetresek és a réteglapok mentén – felgyorsultak a pusztulási folyamatok, erőteljessé vált az oldás, mállás, fagyaprózódás, ennek következtében a meredek mészkőfalak folyamatosan omlanak. Mivel a palák aprózódása, mállása gyorsabb, mint a mészkőké, ezek alátámasztásuk elvesztése után tovább omlottak, létrehozva ezáltal ezt a hatalmas sziklafalakból álló láncolatot.

Itt kell megemlíteni a Bükk sajátos karsztformáinak egy másik képviselőit, a bércek oldalában, tetőközeli helyzetben lévő – a völgyi víznyelőtöbör-soroktól független – **magányos töbröket**, (az ún. „**függőtöbröket**”) melyek minden bizonnyal késő-pliocén korú víznyelők utódai, és az akkori felszíni vízhalmozat mélybe-fejződésének szintjét jelzik. A Nagy-fennsík legnagyobb tetőközeli „függőtöbrői” közül a leglátványosabb az Istálló-kő és a Vörös-sár-hegy között, a Káposztáskert-lápa fölött található Tányéros-töbör, amely a sárga háromszög jelzésű turistaúton közelíthető meg.

Egy kis kitérővel megtekinthetjük a tanösvény még kialakítandó állomásán a Kőrös-bérc oldalában az ország legmagasabban elhelyezkedő rombarlangját. A fentebb bemutatott bércek oldalában, a „függőtöbrökön” és tetőközeli zsombolyokon kívül barlangok is nyílnak, mint például a kétnyílású Fekete-sári-átjáró, amely alig 10 m hosszú kürtőmaradvány, vagy az ország legmagasabban nyíló barlangja, a **Kőrös-barlang** (932 m tszf.), amely a kutatók szerint a hegység idősebb forrásbarlang-nemzedékéhez tartozik: a késő-pliocén villányi szakaszában keletkezhetett.

BÜKKI NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG

3304 Eger, Sánc u. 6. • Levelezési cím: 3301 Eger, Pf. 116.

Telefon: (36) 411-581, Fax: (36) 412-791

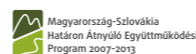
E-mail: titkarsag@bnpi.hu

www.bnpi.hu

Kiadja: a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság
Felelős kiadó: Dr. Horváth Ákos igazgató
Nyomdai munkák: Garamond Kft., Eger /x19948/B
Eger, 2013

BÜKKI NEMZETI PARK
IGAZGATÓSÁG

Magyarország-Szlovákia
Határon Átnyúló Együttműködési
Program 2007-2013

Partnerséget építünk

Európai Unió
Európai Regionális Fejlesztési Alap

Készült a „Magyarország-Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013 HUSK/1101” keretében a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság (Eger) által elnyert „Komplex természetvédelmi látogató-tájékoztató rendszer kialakítása a határ menti térségben” című projekt (regisztrációs szám: HUSK/1101/2.2.1/0344) részeként.

A programmal kapcsolatos további információk a www.husk-cbc.eu honlapon érhető el. Jelen kiadvány tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió hivatalos álláspontját.

A környezetéből szigetszerűen kiemelkedő Bükk hegység legjellemzőbb, legegységesebb része az átlagosan 800 m magas Bükk-fennsík hegyi rétekekkel, bükkösökkel borított karsztplatója. A fennsík enyhén hullámos felszínét bércek, töbörmezős karsztvápák, víznyelőtöbör-soros völgyek, víznyelők, a mélyét zombolyok és barlangok teszik változatossá. A fennsík északi peremébe keskeny, meredek falú, magashegységek hangulatát idéző hűvös-párás levegőjű szurdokvölgyek vágódtak, a déli határát pedig hatalmas sziklafalak láncolatából álló napsütötte mészkővonulat alkotja: az Eger felől is jól látható bükki „kövek” fehér sziklaormai mintegy 200 méterrel magasodnak a Déli-Bükk alacsonyabb térszíne fölé.

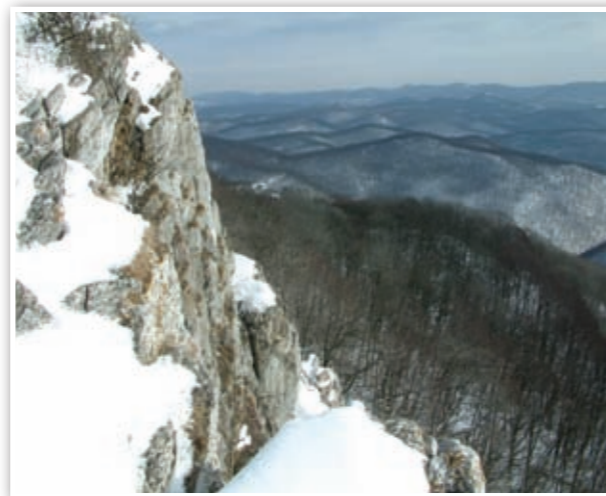
KARSZTFORMÁK SOKASÁGA

A Bükk-fennsík (a Nagy- és a Kis-fennsík) zöme olyan *kihantolt, nyílt, önálló (autogén) és kihantolt, nyílt, vegyes, nemönálló (allogén) karszt*, amelynek legjellemzőbb felszínformái a *mészkőre átöröklött, víznyelőtöbör-sorokkal mélybefejezett völgyek*. A fedőrétegek vékonyodása és szétszakadozása során létrejött sekély és száraz völ-

gyek (az ún. **lápák**) között emelkedő **bércek és tetők ördögszántásmezőket** (azaz karrokat), elaggott víznyelőtöbröket („**függőtöbröket**”), **zombolyokat** vagy **romosodó forrásbarlangokat** hordoznak. A **karszteremi víznyelőkben** végződő **búvópatakos vakvölgyek** is sajátos formaelemei a hegységnek.

A Nagy-fennsík bércei és tetői abból a kora-középsőeocén tönkből származnak, amely a középső-későmiocén takarórétegek alól a késő-szarmatában kezdett kihantolódni. A bércek és a köztük húzódo, általában víznyelőtöbör-soros völgyek elrendeződését a tengeri eredetű, miocén korú üledékretegekkel fedett hegység felszínén kialakult késő-szarmata–kora-pannon vízhálózat völgyrendszere határozta meg.

Az „**Óriások asztalán**” a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság által létrehozott három tanösvény segíti az élményszerű ismeretszerzést. Ezek bejárása során feltárul a karszt világa: megismerhetjük a mészkőhöz kötődő felszínformákat, a fennsík értékes élővilágát és az emberi jelenlét következményeit.

JÁVORKÚTI TANÖSVÉNY

Lillafüred felől, a Garadna- majd a Savós-völgyön vezető keskeny műúton gépjárművel – úthasználati díj fizetése mellett – Jávorkútig lehet közlekedni. A tanösvény Bánkút felől is megközelíthető: Csipkésút érintésével a piros sáv jelzésű turistaúton. A geológiai, felszínalaktani, botanikai, zoológiai és kultúrtörténeti ismereteket egyaránt nyújtó tanösvény elsősorban a Bükk-fennsík képéhez tartozó telepített fenyveseket mutatja be.

A nagy ütemű fenyvesítések a 19. század első felében kezdődtek, részben a fennsík irtásain, részben állomány-átalakítással a bükkösök helyén. Ezek közül az 1887-ben Svédországban vásárolt erdei fenyőmagból nevelt híres jávorkúti „**Svédfenyvest**” kell kiemelni.

Ennek szomszédságában található a jávorkúti lucfenyves, melyet 1876-ban telepítettek. A 8 hektár területű ún. „**Ősfenyves**” fajkészlete jóval gazdagabb az előzőnél, hiszen bükkegyes állományról van szó (elegyarány: lucfenyő 78%, bükk 22%). A több mint 130 éves, 40 méter magasságot is meghaladó lucfenyők állapota fokozatosan romlik. A kiszáradó fák kidőlnek, s a helyükön képződő „lékeken” beáramló fény kedvező lehetőséget teremt a bükkcsemeték növekedéséhez, ezáltal az erdő természetes megújulásához.

Az „**Ősfenyvestől**” délnyugatra, a Nagy-Kőrös és a Kis-Csipkés közötti részen a fennsík egyik legszebb **víznyelőtöbör-soros völgye** tekinthető meg. A bércek és tetők közötti víznyelőtöbör-soros völgyeket a fennsík fedett karsztjának vízhálózata örökítette át a mészkőtérszínre. A töbrök alakja – s számos esetben működése is – víznyelő-eredetűkről vagy víznyelő voltokról vall: metszetük tölcser alakú, átmérőjükhöz (5–200 m) viszonyított mélységük (2–25 m) igen jelentős.

A **Kis-Csipkés** és a Kerek-hegy között tanulságosan tárul fel a hegység geológiai szerkezete. Az itt látható, a Bükkfennsíki Mészkő Formációból álló sziklafal két nagyszerkezeti egység, a földtani értelemben vett Északi- és Déli-Bükk határvonala.

BÁNYA-HEGYI TANÖSVÉNY

A Kis-kő-hát és a Zserci-Nagy-dél közti nyereg (Kis-Kőhát-nyereg), a tanösvény kiindulópontja a Bánya-hegy parkolójából zöld négyzet jelzésű turistaúton, gyalogosan közelíthető meg. A Bánya-hegyi tanösvény a Bükk-fennsík felszínalaktani formakincsei közül egy víznyelőből kialakult aknabarlangot és a Nagy-mező fokozottan védett növényvilágát mutatja be.

A **tetőközeli zombolyok** a hegység legidősebb karsztalakulatai, valószínűleg késő-pliocén korú vagy öregebb víznyelőbarlangok táplálóterületüket és tölcserüket vesztett maradványai, mint például a Kálmán-réti-, a Kis-Kőhát-, a Lyukas-gerinci- és a Mélysár-bérci-zomboly. Ehhez a bükki viszonylatban idősebb, tetőközeli zomboly-nemzedékhez tartozik, a tanösvény által érintett Kis-kőhát-zomboly is, amely néhány százezer évvel korábban víznyelőként működött.

A Bükk legnagyobb felszíni karsztformája a **Nagy-mező poljéja (karsztvápája)**: olyan nagy területű, karsztosodó kőzetbe mélyülő karsztvíz, amelynek alját töbrök, ikertöbrök (*uválak*), *víznyelők* tagolják. A Nagy-mező sűrű töbrőhálózatát a tetők felől lefutó völgyek egykori, többnyire időszakos vízfolyásai hozták létre.

OLASZ-KAPUI TANÖSVÉNY – A „KÖVEK VONULATA”

Az Olasz-kapui tanösvény Szilvásváradról gépjárművel is megközelíthető: úthasználati díj fizetése mellett az Olasz-kapui parkolóig lehet közlekedni. Az **Olasz-kapu** kultúrtörténeti jelentőségű hely: a kisvasút építésekor, 1918-ban Thurzó Gáspár irányításával olasz hadifoglyok vágták a sziklagerince egy átjárót, amely a fennsíki kisvasút kiépítését segítette.

